

Весна Крчмар, *ЉУБИЦА РАВАСИ – ОТЕТА ОД ЗАБОРАВА*.
Нови Сад: Матица српска, 2024.

Највећа глумица у дугој традицији Српског народног позоришта – Љубица Раваси, добила је заслужену монографију након 30 година од смрти (25. 8. 1916. – 10. 3. 1995). Податак је помало изненађујући ако се зна да је готово традиција у тој најстаријој позоришној кући у земљи да се приређују монографије успешним и заслужним уметницима у три уметничка ансамбла: Драми, Опери и Балету, за живота: Стеван Шалајић (2001), Мира Бањац (2002), Егон Савин (2013), Дејан Мијач (2017), Љубослав Мајера (2019), Вера Ковач Виткаи (2017), или непосредно након смрти – Предраг Пеђа Томановић (1997).

Весна Крчмар, хроничарка позоришног живота у Српском народном позоришту (и шире) у дугом временском периоду, мерен деценијама, заслужна је за живот неких од тих монографија. Припремила је монографију за Добрилу Шокицу (1998), Стевана Шалајића (1999), Предрага Томановића (1997), Миру Бањац (2009, књига интервјуа), Перу Добриновића (2011), Меланију Бугариновић (2011).

Овога пута је у свој богати опус сећања на великане СНП-а додала још једну монографију, за непоновљиву Љубицу Раваси, уз поднаслов: „отргнута од заборав“, којим упућује да је било могуће склизнути у заборав.

Књига коју је објавило Одељење Матице српске за сценске уметности и музику побуђује на разговор у два смера: 1. Како писати монографије о заслужним уметницима позоришта (у овом случају оних које своја дела и свој живот остварују у Драми), и 2. Шта сакупити за не-заборав из професионалног и приватног живота, а да то буде на добробит уметника.

Састављаче биографских књига увек интересује повезаност личних и професионалних података и леме се око питања мере: како помирити професионалне и приватне животне податке у оцени доприноса друштву, култури и историји позоришта у целини, или неке позиришне куће појединачно.

Ова књига Весне Крчмар у доброј мери може бити модел за градирање приватног и професионалног живота позоришне уметнице, поготову у случају када се ради о особи широко познатој у дугом временском трајању, о особи коју су подједнако волели у граду у којем је остварила каријеру (и шире), јер су се са њом дружили, гледајући је на сцени у многобројним улогама деценијама, или у суседству, или у сусретима на улици, на пијаци, на кеју. Јер је била громогласна свуда око нас, где смо је сусретали!

Књигу о првакињи Дrame СНП-а из XX века, Љубици Раваси, читамо у половини треће деценије XXI века, у време када заборав за оне из претходног

Весна Крчмар

ЉУБИЦА РАВАСИ – ОТЕТА ОД ЗАБОРАВА

МАТИЦА СРПСКА

века неминовно стиже, али исто тако у време када је ауторка монографије и сама дошла до тачке у којој сумира сопствено искуство о позоришту и писању о њему, о мери доприноса појединаца и појединки њему у друштву.

Зато се књига може читати и као монографија о највећој драмској уметници СНП-а и као лично достигнуће ауторке књиге о томе како је писати и шта у њу одабрати. Весна Крчмар се овога пута одлучила за многогласје; у књизи се чују: сама уметница, особе са којима је сарађивала (глумци, редитељи, критичари), особе које је волела.

А до данас, до објављивања монографије о Љубици Раваси, заинтересовани су могли добити потпунија обавештења из недавно објављене *Енциклопедије СНП-а*, извору података за уметнике Дrame, Оперe и Балета од оснивања тог националног театра до 1980. године. У укупно три тома, ту су сакупљени бројни подаци о професионалном доприносу развоја целе позоришне уметности и појединки у њему. За непоновљиву професионалку у својој струци – првакињу Дrame СНП-а у XX веку, неочекиван податак је на самом почетку одреднице из приватног живота – о њеном брачном стању:

„Раваси Љубица – глумица (Чента, код Зрењанина, 25. VIII 1916. – Нови Сад, 10. III 1995). Девојачко презиме јој је Лазарев; први супруг јој је био редитељ Синиша Раваси, а други диригент Гаetano Чила. Сахрањена је на Успенском гробљу поред првог мужа – С. Равасија“ (2021, књ Gliubizzetta II, стр. 95).

Ако сте довољно збуњени након читања, можете ту збуњеност разрешити одмах, јер се на одредницу чувене глумице надовезује одредница за Синишу Равасија (1911–1948), првог супруга, глумца и редитеља, прерано преминулог (од туберкулозе), у којој на самом крају стоји: „Био је ожењен

Љубицом Раваси, глумицом СНП“ (књ. II, стр. 97). А за другог супруга, Гатана Чилу, на самом крају његове одреднице стоји: „Супруга му је била глумица СНП Љубица Раваси, која је његове посмртне остатке испратила до породичне гробнице у Мору д’Алба, где је сахрањен уз почасну пратњу одреда карабињера, а локални црквени хор је том приликом отпевао мису његовог оца“ (књ. II, стр. 458).

Читаоци одредница могу закључити да је Љубица своју професионалну каријеру остварила захваљујући својим мужевима који је и нису сасвим поштовали. Како су се то њени мужеви нашли на самом почетку њене одреднице у *Енциклопедији*, писаној да другима буде извор података у будућим вековима, а она на самом крају њихове одреднице, позоришта у којем су све троје живот оставили? То је питање за састављаче ове значајне публикације, а Љубицу брани њено лично име – она љуби и она је љубљена.

До појаве монографије Весне Крчмар наметнуло се питање: Ко је заправо била та чудесна уметница чији професионални живот је уткан у историју најстаријег позоришта у држави – Српског народног позоришта, али чак и више у приватне животе многих којих више нема, али и у наше сећање, посетилаца њених представа? Где се чува сећање на познате глумице, расуте у свету мушкараца (како је Симон де Бовоар пре скоро једног века закључила за позицију жене у друштву)?

На путу стварања монографије посао ауторке није био лак. Определила се да о уметници највише говоре други (поглавље „Записано о глуми Љубици Раваси“, стр. 58–103), уз претходно дату њену животну причу (стр. 14–39) у којој се хронолошким редоследом нижу подаци о талентованој младој девојци којој школа није на првом месту, али глума, за коју тада школа не постоји, јесте животно опредељење. И зато је већ у позоришту са 20 година (1937), најпре у Сомбору, па у Скопљу (1940), где је затиче ратно време, па у Новом Саду у поратном периоду (1945) до одласка у пензију (уз краткотрајни боравак у Ријечи), о чему пише Крчмар још 1995. године.

У послератном периоду је у Новом Саду било много позитивних изазова за професионални уметнички рад у којем је и Љубица Раваси учествовала: наставља рад Драма, оснива се Опера са Балетом у СНП-у, па Средња позоришна школа са глумачким и балетским одсеком, што је шанса да се глумци професионално усавршавају, а у чему је Љубица Раваси учествовала сопственим искуством. Као предавачица – извела је четири генерације касније успешних глумаца. Од тада па до одласка у пензију била је истовремено и у јавности барем толико колико и на сцени. Како сведочи хроничарка Весна Крчмар: „мало је познато да је експозе о потреби оснивања Академије уметности (24. априла 1974) поднела у Скупштини САПВ првакиња Српског народног позоришта, легендарна глумица – Љубица Раваси. Њен предлог Скупштина је усвојила без иједног гласа против“ (стр. 34–35).

Личност Љубице Раваси је постала део симбола града Новог Сада. „Као неприкосновеној драмској примадони указана јој је част да 28. III 1981. ... свечано отвори нову зграду СНП“ (стр. 95), бележи хроничарка. Љубица је стално присутна међу нама – у професији и у јавности.

Ауторка књиге и сама покушава да реши меру односа приватно–јавно у монографији посвећеној највећој глумачкој и драмској личности у Драми СНП-а. У поглављу „Партнери на сцени и у животу“ (стр. 35–39) решава то тако што у напоменама уз основни текст о уметници топло и сараднички даје основне податке о сарадњи са Гастаном Чилом који је допринео Љубичином музичком таленту да се развије и да се с успехом афирмише, али који је много више грејао њено срце и ум. Мање је познато до сада било да је Љубица Раваси сликала, да је волела путовања и у њима стицала не само нова знања него и нова пријатељства, да је уживала у многим другим активностима, поред глуме.

За ауторку монографије, која је дуги низ година предавала на Академији уметности УНС Историју јужнословенске драме, важан део у монографији је одређење „Поетика глуме Љубице Раваси“ (стр. 40–57). Одговор на питање о оригиналности је једноставан. „Где престаје занат, а почиње уметност?“

„Почиње тамо где нема копије никога и ничега, где не постоје узор, већ креација само једне личности, где постоји нешто што се у првој младости мора савладати да би се касније створило оно што пре тога није постојало“ (стр. 46).

У поглављу „Записано о глуми Љубице Раваси“ (стр. 58–105), од многобројних цитата чини се најистинитијим: „На сцени она влада, чак и када је лик који тумачи малог обима. Њен шапат је продоран, њен је говор одмерен и сигуран, ватрен и занет, њен је смех и заразно радостан и тужан, зависно већ од прилике и тумачења лика“.

Следе „Записи о глуми Љубице Раваси“ у којима ауторка доноси оно што је критика записала у дневној штампи или у прегледним текстовима. Затим следи поглавље „Глумица прича о својим улогама“ (стр. 106–115).

„А Живка Министарка била је моја велика жеља. Зашто сам играла овакву Живку? Пре свега, данашња публика не среће ни такве жене, ни такве гегове. Ценим Нушића и мислим да његова Министарка може да буде српска, али и руска, и пољска, и француска.“

То је један универзални лик и зашто тумачењу те улоге дати искључиво локалну боју. Живка није проста личност, која сада, у моме тумачењу није можда схваћена, али мислим да је то корак даље у тумачењу овог лика. Та улога била је моја жеља да се одлепим од уобичајеног тумачења Живке. Ја сам игнорисала елеменат мушкобањасте жене...

Живка је жена, она је мајка... Публика ме је, чини ми се, схватила и охрабрила“ (стр. 112).

У поглављу „Глумица прича о својим животним партнерима“, хроничарка проналази извор у објављеним разговорима са уметницом (Кулунџић 1986: 56–76), у којем уметница одабира неколико слика из приватног живота да прикаже изузетност Сине Равасија, прерано умрлог, и потрошеног – поред глуме и режије револуционарним опредељењем током Другог светског рата (сакривао се, гладовао, стрепео, разболео се). Љубица описује први сусрет:

„И пробамо ми, и усред пробе одједном се отворе врата, као ветар да их је отворио, и на њима појави се један диван млади човек у лихт грао оделу, насмејан, поцрнео, ухватило га сунце, и почне да говори једним божанственим баритоном, знате, који се памти“ (стр. 119).

Не само да се памти, него је глас ушао у њен ум, баш као ветар, као нешто чему нема отпора.

На питање интервјуера за маестра Чилу, глумица на свој начин описује тог изузетног уметника, тог такође револуционара друштва, на начин на који нико други није знао и могао описати његову свакодневицу рада над диригентским послом и над партитуром. Завршавајући своје сведочење, уметница каже:

„Ето то је тужна прича о Коки...

К: Тако сте га звали?

Љ: Да Кока.

К: А он вас?

Љ: Љубицета, Gliubizzetta” (стр. 125).

Љубица је имала тај дар да се у најважнијим животним, али и свечаним и јавним догађајима, емоционално најинтимније огласи и тако сама повеже јавно и приватно (скривено). Ту велику људску способност Крчмар није хтела да изгуби из монографије, нити да је припише свом теоретичарском умећу, него је пустила уметницу да живи и траје у речима, својим и туђим. То је велика способност приређивачице монографије – да савлада своју тему и да је онда пусти из флаше да испили... И овога пута ауторка је доделила њој, Љубици, а не себи, да процени где је граница и где је мера између приватног и јавног у представљању глумице.

У поглављу „Реч редитеља и критичара“ (стр. 126–152) сведоче сви редитељи са којима је уметница радила: Миленко Шуваковић, Димитрије Ђурковић, Радослав Веснић, а оперски солиста Влада Поповић пише заправо студију о њој. Дугогодишњи позоришни критичар у *Дневнику* Миодраг Кујунџић истиче само неколико уметничких специфичности око којих се сви слажу: достојанствена, обесна, окрутна и племенита.

У закључу можемо рећи да је последња монографија Весне Крчмар са осећањем мере (и укуса) за поштовање приватности личности и онога што је њен општи допринос култури и друштву. Отуда монографију треба у дигиталном облику учинити доступном јавности, преко разних сајтова, да „отргнута од заборав“ заживи и остане у свакодневици сећања данас. Било би уметнички корисно такође дигитализовати, тачније отети од заборав, за поколења: представе, разговоре, глас Љубице Раваси.

Литература:

Крчмар, Весна. „In Memoriam: Љубица Раваси.“ *Позориште* год LXII, сезона 1994/95, мај/јун: 77–79.

Кујунџић, Миодраг. „Љубица Раваси: Волела сам да представљам.“ *Заточеници мајице* (1). Нови Сад: СНП, 1986, 70–75.

Свенка Ј. Савић
проф. емерита Филозофског факултета у Новом Саду
svenka@eunet.rs